

УДК 631.11:657.42

Н. О. Окселенко,
асистент кафедри фінансів, Дніпропетровський державний аграрний університет

ІНТЕГРАЛЬНИЙ ІНДИКАТОР ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ

N. Okselenko,
assistant of the finance department, Dnipropetrovs'k state agrarian university

INTEGRAL INDICATOR OF CURRENT ASSETS USAGE EFFICIENCY

Розглядаються інструменти та підходи науковців до покращення оцінки ефективності використання оборотних активів сільськогосподарських підприємств. У статті визначено індикатор ефективності використання оборотних активів як цифровий показник еволюції економічної величини, який враховує вплив зовнішніх та внутрішніх факторів. Автором запропонований інтегральний індикатор визначення ефективності використання оборотних активів як один із можливих інструментів оцінки ефективності використання оборотних активів. Зручність даного підходу до розрахунку ефективності використання оборотних активів полягає в наявності єдиного показника, який на відміну від інших показників, враховує вплив внутрішніх та зовнішніх факторів. Доцільно будувати й систематично обчислювати інтегрований індикатор ефективності використання оборотних активів сільськогосподарських підприємств двох типів, що базується на місячних даних та за річними даними.

It is considered the instruments and scientific approaches to the assessment improving of current assets usage efficiency of agricultural enterprises. In the article it is defined the indicator of current assets usage efficiency as a numeral rate of the economic quantity evolution, which taking into account the influence of external and internal factors. The author proposed an integral indicator of current assets usage efficiency as one of the possible tools for evaluating the current assets usage efficiency. Ease of this approach to evaluation of the current assets usage efficiency is that a single parameter, which as opposed to the other indicators takes account of the influence of internal and external factors. It is advisable to create and systematically calculate an integral indicator of current assets usage efficiency of two types, based on monthly data and on annual data.

Ключові слова: оборотні активи, підвищення ефективності, інтегральний індикатор, аналіз, фактори.

Key words: current assets, increasing of efficiency, integral indicator, analysis, factors.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ

Оборотні активи забезпечують безперервність операційних процесів кожного підприємства, їх величина повинна бути мінімально необхідною, але достатньою. Тому для покращення роботи більшості вітчизняних сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізації вагомим резервом є підвищення ефективності використання їх оборотних активів, які займають значну питому вагу в структурі активів підприємств.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні та практичні аспекти економічного аналізу оборотних активів знайшли висвітлення у наукових працях вітчизняних і зарубіжних економістів, а саме Бланка І.О. [1], Бочарова В.В. [3], Дем'яненко М.Я. [6], Катан Л.І. [7], Костирко Л.А. [9], Ван Хорна Дж.К. [4] та інших. Не знижуючи ролі здійснених ними досліджень, слід відмітити, що вітчизняний методичний інструментарій даного виду управлінської діяльності перебуває на стадії формуван-

ня. Не дістала належного висвітлення низка важливих питань, пов'язаних з визначенням принципів та методів аналізу впливу оборотних активів на фінансовий стан підприємства. Потребує подальшої розробки та удосконалення системне бачення основних напрямів та етапів роботи, що мають бути проведені для досягнення мети ефективного використання оборотних активів.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ СТАТТІ

Мета та завдання статті дослідити вплив різних факторів на обсяг та ефективність використання оборотних активів сільськогосподарських підприємств та сформулювати інтегральний індикатор ефективності використання цих активів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На основі класифікації зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на діяльність підприємства Гринчуцького В.І. [5, с. 42—44] та Корецького М.Х. [8, с. 23—26] нами запропоновано доповнити дану класифікацію та інтерпретувати вплив цих факторів на ефективність використання оборотних активів сільськогосподарських підприємств, що на відміну від існуючої враховує поділ внутрішніх факторів на прямі та непрямі стосовно впливу на ефективність використання оборотних активів.

На основі вивчення й узагальнення літературних джерел стосовно досліджуваного питання нами сформульовано основні класифікаційні ознаки й виділено відповідні їм фактори впливу на ефективність використання оборотних активів сільськогосподарських підприємств.

Серед науковців переважає думка, що в останні роки спостерігається зниження ефективності використання оборотних активів в результаті дії сукупності факторів, зокрема функціональних розладів економічних механізмів, які чинять негативний вплив на національну економіку.

Отже, ефективність використання оборотних активів не залишається постійною, а змінюється з часом під впливом різних факторів. Зовнішні фактори визначають рамки, в яких підприємство може маніпулювати внутрішніми чинниками раціонального руху оборотних активів. Зовнішні фактори здатні обмежувати гнучкість управління оборотними активами.

Внутрішні фактори, що впливають на обсяг та структуру оборотних активів сільськогоспо-

дарського підприємства можна умовно поділити на прямі та непрямі. Прямими вважаються фактори, які безпосередньо впливають на обсяг, структуру та ефективність використання оборотних активів сільськогосподарських підприємств. За своєю природою, способом формування, вони є факторами внутрішнього функціонування підприємства. З їх допомогою можна досягти певних успіхів в реалізації поставленої мети.

Непрямі фактори — це умови, що дозволяють реалізувати наявні у сільськогосподарського підприємства можливості для ефективного використання оборотних активів.

Поділ внутрішніх факторів на прямі і непрямі уможливує досить чітко визначення шляхів підвищення ефективності: покращення умов роботи з контрагентами, зниження тривалості виробничого та фінансового циклів, поліпшення організації складського господарства. Активне використання перелічених шляхів підвищення ефективності виробництва передбачає здійснення комплексу заходів, які за своїм змістом характеризують основні напрями розвитку і удосконалення виробництва (друга ознака групування факторів).

На практиці усі групи факторів є взаємозалежними й часто переплітаються один з одним.

Для цілей нашого дослідження ми розрізнятимемо індикатори та показники ефективності використання оборотних активів сільськогосподарського підприємства.

Як відомо, індикатор — це цифровий показник еволюції економічної або фінансової величини, особливо значимої для проведення загальної економічної політики й оцінки її результатів [2, с. 213]. У свою чергу, показник — це свідчення, доказ, ознака чогось; наочне вираження (в цифрах, графічно) досягнень, результатів діяльності. Отже, визначимо індикатор ефективності використання оборотних активів як цифровий показник еволюції економічної величини (показника), який враховує вплив зовнішніх та внутрішніх факторів.

Поєднуючи етапи, показники та індикатори ефективності використання оборотних активів автором розроблена адаптаційна модель взаємозв'язку індикаторів та показників ефективності використання оборотних активів сільськогосподарського підприємства (рис. 1).

Отже, виходячи з моделі, розробленої на рисунку 1 ми пропонуємо визначати індикатор ефективності використання оборотних активів — як систему показників, що в своїй сукупності кількісно характеризує ефективність використання оборотних активів, враховуючи вплив

Рис. 1. Адаптаційна модель взаємозв'язку індикаторів та показників ефективності використання оборотних активів сільськогосподарського підприємства

Джерело: власна розробка автора.

зовнішніх та внутрішніх факторів з метою вияву тенденції впливу на фінансовий стан підприємства.

Індикатори отримують конкретний кількісний вираз через систему показників, які в залежності від їх набору можуть характеризувати певний аспект діяльності з більшим чи меншим ступенем деталізації, в абсолютних чи відносних величинах.

У розробленій автором адаптаційній моделі взаємозв'язку індикаторів та показників ефективності використання оборотних активів сільськогосподарського підприємства нами вдосконалено поняття індикатору ефективності використання оборотних активів, що враховує етапність проведення аналізу, зовнішні та внутрішні фактори та якісні характеристики показників і дозволяє класифікувати індикатори. До існуючої класифікації індикаторів ефективності використання оборотних активів автором додані контролюючі індикатори. Вищезазначене дає можливість стверджувати, що автором вперше запропоновано

адаптаційну модель взаємозв'язку індикаторів та показників ефективності використання оборотних активів сільськогосподарського підприємства.

Ефективне використання оборотних активів безсумнівно впливає на економічні показники фінансового стану сільськогосподарського підприємства та на ефективність функціонування підприємства за такими аспектами:

По-перше, поточна платоспроможність визначається зіставленням ліквідних оборотних активів (грошових коштів, короткострокових фінансових інвестицій, дебіторської заборгованості за мінусом неліквідної) та короткострокових зобов'язань (короткострокові кредити й позики, кредиторська заборгованість). Перевищення платіжних засобів над платіжними зобов'язаннями свідчить про поточну платоспроможність підприємства, а платоспроможність підприємства залежить від ступеня ліквідності балансу.

По-друге, наявність у підприємства власних оборотних активів є мінімальною умовою до-

Рис. 2. Реалізація адаптаційної моделі взаємозв'язку індикаторів та показників ефективності використання оборотних активів сільськогосподарського підприємства

Джерело: власна розробка автора.

тримання фінансової стійкості. А показники рентабельності є відносними характеристиками фінансових результатів і ефективності діяльності підприємства. Саме ці показники і вимірюють прибутковість підприємства з різних позицій.

Якщо ефективність використання оборотних активів висока, то це позитивно відбивається на фінансовому становищі підприємства. Наприклад, якщо коефіцієнт оборотності елементів оборотних активів високий, це свідчить про високу ділову активність підприємства.

Для узагальнення визначення ефективності використання оборотних активів пропонується поєднати якісні та кількісні параметри показників для виокремлення та створення інтегрального індикатора ефективності використання оборотних активів в сільськогосподарських підприємствах. За базу приймаємо кількісний показник "величина оборотних активів" та "величина елементів оборотних активів". Доповненням мають бути якісні показники — коефіцієнт

ліквідності, бо він надає можливість проаналізувати поточну та майбутню платоспроможність сільськогосподарського підприємства. Зазначимо, що важливими параметрами для дослідження є вплив внутрішніх та зовнішніх факторів. Перелічені компоненти повинні бути враховані в узагальненому інтегральному індикаторі ефективності використання оборотних активів.

Для визначення ефективності використання оборотних активів за допомогою інтегрального індикатора автором запропоновано суму частки величини оборотних активів, зважену з урахуванням ступеня ліквідності та елементності та величини пасивів, зважених за терміном їх формування та погашення помножити на вплив зовнішніх та внутрішніх факторів. Структурні складові кожної групи факторів в свою чергу мають різну статистичну вагу. Для визначення ваги структурних складових кожної групи факторів використовувався єдиний підхід, побудований на експертній оцінці, адже саме експерти визначають значимість (важливість) впливу кожного фактору на ефек-

тивність використання оборотних активів на основі власної практичної діяльності.

Формула розрахунку інтегрального індикатора ефективності використання оборотних активів має вид:

$$\Gamma_{\text{об.акт.}} = \sum \frac{x_{iq_1} \times \beta}{\sum y_{iq_2}} \times [h_{\sum l} + Z_{\sum z}] \rightarrow \min \quad (1),$$

де γ — інтегрований індикатор ефективності використання оборотних активів сільськогосподарських підприємств;

x_{iq_1} — величина оборотних активів, зважена з урахуванням ступеня ліквідності та елементності;

β — питома вага елемента оборотних активів в їх загальній величині;

y_{iq_2} — величина пасивів, зважена за терміном їх формування та погашення;

l — прямі фактори впливу на ефективність використання оборотних активів;

w — непрямі фактори впливу на ефективність використання оборотних активів;

h — внутрішні фактори впливу на ефективність використання оборотних активів (сумарність прямих та непрямих факторів);

Z — зовнішні фактори.

Застосовуючи метод експертних оцінок та спираючись на досвід дослідників було визначено наступні обмеження за факторами:

$$l \rightarrow \leq 60\%$$

$$w \rightarrow \leq 20\%$$

$$h \rightarrow \leq 80\%$$

$$Z \rightarrow \leq 20\%$$

Переважає вплив внутрішніх прямих факторів (60 %), тому що вони враховують основні складові ефективності використання оборотних активів. Вплив внутрішніх непрямих факторів та зовнішніх факторів оцінюємо по 20 %.

У процесі управління оборотними активами найважливіше не допустити граничного (максимально допустимого) значення індикатора, а в разі його появи забезпечити нормалізацію ситуації. Недотримання такої вимоги порушує сталий процес розвитку сільськогосподарського підприємства, формує руйнівні тенденції. Область значень індикатора характеризує сталість розвитку підприємства. Його значення може змінюватися (зростати чи знижуватись), можливе нагромадження факторів, які сприяють сталості підприємства або її зниженню та наближенню кризи. Доцільно будувати й систематично обчислювати інтегрований

індикатор ефективності використання оборотних активів сільськогосподарських підприємств двох типів, що розрізняються періодичністю вирахування: один, що базується на місячних даних, повинен обчислюватися щомісяця й щокварталу; його можна назвати короткостроковим. Інший обчислюється щорічно за річними даними.

На нашу думку, зручність даного підходу до розрахунку ефективності використання оборотних активів полягає в наявності єдиного показника, який на відміну від інших показників, враховує вплив внутрішніх та зовнішніх факторів.

Запропонована автором адаптаційна модель взаємозв'язку індикаторів та показників ефективності використання оборотних активів сільськогосподарського підприємства (рис. 2), направлена на збільшення можливостей аналізу, чіткої координації роботи відділів, отримання єдиної бази даних, що дозволить на новій якісній основі одержувати управлінські рішення. Даний підхід до побудови адаптаційної моделі взаємозв'язку індикаторів та показників ефективності використання оборотних активів сільськогосподарського підприємства складається з таких блоків: збору, групування і попереднього аналізу факторів та показників з метою виявлення факторів, що найбільш впливають на ефективність роботи фінансово-економічного механізму підприємства та їх математичний аналіз. Наступним етапом є побудова математичної моделі та її використання з метою вибору ефективних методів поточної дії запропонованого механізму оцінки ефективності використання оборотних активів сільськогосподарського підприємства. Також цю модель можливо використовувати для поточного планування факторів, що впливають на фінансово-економічний механізм управління підприємством або стратегічного планування факторів, що впливають на фінансово-економічний механізм управління — якщо розглядаються довгострокові результуючі показники.

Реалізація планів і ухвалення управлінських рішень з питань фінансово-економічного розвитку підприємства з використанням даної моделі, розробка на її основі оптимізаційної економетричної моделі, контроль за виконанням рішень та оцінка діяльності підприємства після виконання управлінських рішень за досліджуваний період суттєво підвищать ефективність управління підприємством.

Дана модель дозволяє побудувати механізм обґрунтування управлінських рішень, який супроводжується не тільки отриманням аналітичної і прогнозної інформації, але і можливістю формування звітності стосовно впливу ефективного використання оборотних активів на фінансовий стан сільськогосподарського підприємства для подальших управлінських рішень.

Запропонована модель дозволяє використовувати у якості результуючого показника з управлінського рішення різні показники: вартість оборотних активів, прибуток, рентабельність, витрати та інші. У даних умовах для досліджуваних підприємств основним контрольним показником є величина оборотних активів, тому при апробації запропонованого підходу цей показник був обраний як результуючий для моделювання. У дослідженні розглянемо використання одержаної адаптаційної моделі для обґрунтування поточних управлінських рішень.

ВИСНОВКИ

Отже, забезпечення стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств залежить від вибору ефективної стратегії формування й використання їх активів, у тому числі оборотних активів. Вагомим резервом покращення роботи більшості вітчизняних сільськогосподарських підприємств в умовах глобалізації є підвищення ефективності використання їх оборотних активів, які займають значну питому вагу в структурі активів підприємств. Для прийняття вірних управлінських рішень потрібен чіткий аналіз використання оборотних активів. Головним інструментом в оцінці ефективності використання оборотних активів виступають саме методи економічного аналізу, за допомогою яких можна оцінити та обґрунтувати вплив оборотних активів на фінансовий стан підприємства.

Література:

1. Бланк И.А. Управление активами / И.А. Бланк. — К.: "Ника-Центр", 2000. — 720 с.
2. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. — 2-е изд. доп. и перераб. — М.: Институт новой экономики, 1997. — 864 с.
3. Бочаров В. В. Финансовый анализ. Краткий курс. 2-е изд. / В.В. Бочаров. — СПб.: Питер, 2009. — 240 с.
4. Ван Хорн Дж. Основы финансового менеджмента, 12-е издание: Пер. с англ. / Дж. Ван

Хорн, С. Вахович. — М.: ООО "И.Д. Вильямс", 2008. — 1232 с.

5. Гринчуцький В.І. Економіка підприємства / В.І. Гринчуцький, Е.Т. Карапетян, Б.В. Погріщук — Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 304 с.

6. Дем'яненко М.Я. Ефективність оборотних засобів у сільському господарстві: теорія, методологія, практика / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. — №5. — 2013. — С. 44—52.

7. Катан Л.І. Фінансування і кредитування підприємств АПК: навчальний посібник / Л.І. Катан, Ю.В. Масюк, С.О. Корецька та ін. — К.: ТОВ "ДКС центр", 2012. — 300 с.

8. Корецький М.Х. Стратегічне управління. Навчальний посібник / М.Х. Корецький, А.О. Дехтяр, О.І. Дацій. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 240 с.

9. Костирко Л.А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства: монографія / Л.А. Костирко. — 2-ге вид., перероб. і доп. — Х.: Фактор, 2008. — 336 с.

References:

1. Blank, I.A. (2000), *Upravlenie aktivami* [Asset management], Nika -Center, Kyiv, Ukraine.
2. Azrylyyan, A.N. (1997), *Bol'shoy ekonomicheskiy slovar'* [Large economic dictionary], 2nd ed., Institute of Novaya Economy, Moscow, Russia.
3. Bocharov, V.V. (2009), *Finansovyy analiz* [Financial analysis], 2nd ed., Piter, St. Petersburg, Russia.
4. Van Horne, J. (2008), *Fundamentals of Finance Management*, 12th ed., ООО Y.D. Vylyame, Moscow, Russia.
5. Hrynychutsky, V.I. Karapetyan, T.E. Pohrischuk, B.V. (2010), *Ekonomika pidpriemstva* [Economics of enterprise], Tsentr uchbovoi literaturi, Kyiv, Ukraine.
6. Dem'yanenko, M.Ya. (2013), "Efficiency of current assets in agriculture: theory, methodology, practice", *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 44—52.
7. Katan L.I., Masiuk Yu.V. and Korets'ka S.O. (2012), *Finansuvannia i kredytuvannia pidpriemstv APK* [Financing and crediting of agricultural enterprises], TOV "DKS tsentr", Kyiv, Ukraine.
8. Koretsky, M.H. Dyehtyar, A.O., Daciy, O.I. (2007), *Strategichne upravlinnya* [Strategic management], Tsentr uchbovoi literaturi, Kyiv, Ukraine.
9. Kostyrko, L.A. (2008), *Diagnostika potentsialu finansovo-ekonomichnoi stiykosti pidpriemstva* [Diagnosis of financial and economic viability potential], 2nd ed., Factor, Kharkiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 29.01.2014 р.